

המשלח, דבמצוות ליכא חלות קנין אלא חובת הגברא אמעשה המצוה ובלא מעשה ליכא קיום, ומנין לשליחות על עצם המעשה.

ובשלמא במצוות שגדר חיובן הוא תיקון הבית, כגון מזווה, מעקה, או בדיקת חמץ, יש לומר דלא נתחייבו הבעלים בחובת גברא על עצם עשיית המעשה אלא מצוות אלו חובת החפצא הן ויש כח ביד הבעלים למנות שליח לתקן עבורם את החפצא, ומהני שליחות כשליחות הקנינים אקיום המצוה בחפצא. משא"כ בשאר מצוות שהן חובות הגברא בעשיית מעשה המצוה, צריך עיון שליחות מנלן.

אולם בשליחות המלמד במצוות תלמוד תורה המוטלת על האב יתכן לומר דלא קשה "שליחות מנלן". דיש לחקור בגדר מצוות האב בתלמוד תורה דבנו, האם חייב האב בעצם מעשה המצוה דהיינו הלימוד עם בנו, או דלמא ליכא חיוב במעשה הלימוד אלא החיוב הוא ידיעת התורה דחייב האב לדאוג לכך שבנו ידע את התורה. ונפק"מ לגבי שליחות המלמד. דאי נימא דחיובא דאב לבנו הוא ידיעת התורה, יש לו לאב להוליך את בנו אצל מלמד התינוקות ועל ידי לימוד המלמד יקיים האב את חובתו בתלמוד תורה דבנו כיון דבנו יודע את התורה. ולפי זה תלמוד תורה דומה למצוות שחובתן תיקון החפצא דלא בעינן שליחות אמעשה הגברא ומהני שליחות על התוצאה והקיום. ושאני תלמוד תורה משאר מצוות דחיובן הוי

חובת הגברא בעשיית מעשה המצוה, כגון נטילת לולב או לבישת טלית, ולא מצינו תורת שליחות על עצם המעשה. אולם אי נימא דחייב האב במעשה הלימוד, הדרא קושיא לדוכתיה, שליחות אמעשה מנלן. וכן קשה שליחות בשאר מצוות מנלן.

דהנה למשל במצוות ביעור חמץ, עיין מנחת חינוך (מצוה ט) דהסתפק בגדר המצוה אי הוי מצוה בקום ועשה, דהיינו מעשה ביעור, או מצוה בשב ואל תעשה, דהיינו שיהא החמץ מושבת מרשותו. ונפק"מ אי בעינן תורת שליחות, דאי מצות ביעור הויא מעשה ביעור בקו"ע, אין הבעלים יוצאים ידי חובת מצוה זו על ידי אחרים אלא מתורת שליחות. ועיין מגן אברהם (או"ח סימן תמו סק"ב) בשם השל"ה דיכולים הבעלים לקיים מצוה זו ע"י עכו"ם. וכתב עליו רע"א, וז"ל, יש לפקפק ד"ל דלא מקיים בזה עשה דתשביתו כיון דמבערו על ידי נכרי, דאין שליחות לנכרי והוי כנעשה הביעור מעצמו דלא קיים עשה דתשביתו, עכ"ל. הרי דנחלקו המגן אברהם ורע"א אי בעינן שליחות לביעור חמץ. דלדעת המגן אברהם גדר מצוות ביעור הוא שלא יהיה חמץ ברשותו והעיקר להוציא את החמץ מרשותו לא שנא על ידי עכו"ם לא שנא על ידי ישראל. משא"כ לדעת רע"א גדר המצוה הוא מעשה הביעור ולפיכך בעינן תורת שליחות על ידי ישראל.

ונראה לומר בזה דשתי פרשיות נאמרו בשליחות: א) פרשת שליחות

בגיטין וקידושין ושאר קנינים דחדשה התורה שליחות על חלות המעשה; (ב) פרשת שליחות במצוות דחדשה תורה שליחות על גוף המעשה עצמו, דמעשה השליח מצורף אליו למשלח. ומקור שליחות במצוות עיין קידושין (מא:): ובבא מציעא (כב) דילפינן שליחות ממצות הפרשת תרומה דכתיב אתם גם אתם - לרבות שלוחכם. וכתב הרמב"ם בהלכות תרומות (פרק ד הלכה א): עושה אדם שליח להפריש לו תרומות ומעשרות שנאמר כן תרימו גם אתם לרבות שלוחכם, עכ"ל.

לפי זה נחא הא דמצינו שליחות במצוות כגון הבאת ביכורים, ביעור חמץ, הדלקת נר חנוכה, תנופה בקרבנות וכו', דחדשה תורה דמעשה השליח מצורף אליו למשלח. ועיין סוכה (מא:): דילפינן מקרא ד"ולקחתם" שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד, דהוא לימוד מיוחד בנטילת לולב דלא מהני שליחות בלקיחת לולב, שמע מינה דבשאר המצוות איכא שליחות. נוטעם הדין דלא מהני שליחות בלקיחת לולב יתבאר בהמשך. והא דלא מהני שליחות בישיבת סוכה, או לבישת טלית או הנחת תפילין, ביארו בזה האחרונים משום דגופו של אדם הוי החפצא של המצוה. דהמצוה היא שתהא התפילין מונחות על גופו של זה, ולא חשיבי הנחת השליח על גופו של שליח מעשה מצוה כלל כיון דחסר חפצא של מצוה. עיין בזה בשיעורי רב שמואל רוזובסקי לקידושין שם בשם הגר"ח.

לפי זה אפילו אם תמצי לומר דחייב האב כלפי בנו בעצם מעשה הלימוד ולא רק בידיעת התורה, מכל מקום שליחות מהני לייחס את מעשה המלמד אליו לאב להחשיבו כאילו לימד את בנו. ומקור הדין הוא שליחות במצות הפרשת תרומה.

היוצא מדברינו דיש שני דרכים בהבנת שליחות המלמד. (א) שליחות המלמד חלה על קיום המצוה בלבד, דהיינו על ידיעת התורה שהיא תוצאת מעשה הלימוד, ובזה מקיים האב את חובתו, דאין האב חייב במעשה לימוד בנו אלא בידיעת התורה; (ב) שליחות המלמד חלה אף על עצם מעשה הלימוד, וחשיב כאילו האב עצמו לימד את בנו. דבלא שליחות על עצם מעשה הלימוד לא יצא האב ידי חובת מצות "ולמדתם".

ונראה להכריע ספק זה על פי מה שכתב הרמב"ם בהמשך דבריו כאן: "ומכה אותן המלמד". דהנה יש לעיין מה מקור חיוב זה. דנראה פשוט דליכא חיוב הכאת הבן מטעם מצות "ושננתם" החלה על המלמד, דחיוב הכאת הבן הוא חיוב מיוחד אגברא דאב, וכדילפינן ליה במכות (ח) מדכתיב (משלי כט, יז) יסר את בנך ויניחך. [ועיין מה שכתבנו להלן בהלכה בעמוד 29 להוכיח דתרי דיני נאמרו במקרא זה: היתר וחיוב]. חזו"ן דחיוב זה מוטל על האב, וליכא מצוה לגבי אחר להכות את בן חבירו. וא"כ אמאי קבע הרמב"ם חיוב זה הכא לגבי המלמד. שמע מינה

דשליחות המלמד לא הוּיָא שליחות אקיום מצות תלמוד תורה גרידא, אלא אף על עצם מעשה הלימוד.

כדין שליח בית דין שהכה את בעל הדין. ואכ"מ להאריך.]

אלא דאכתתי קשה, דחילוק גדול איכא בין שליחות במצוות לבין שליחות בהכאת הבן. דשליחות במצוות חלה אמעשה מצוה בחלות שמו, וכל היכא דאיכא מעשה מצוה על פי דין חדשה תורה שליחות, ומעשה מצוה דשליח מצורף אל המשלח ונקרא על שמו. משא"כ הכאת התינוק דלא הוּיָא מצוה בפני עצמה ולא חלה תורת מצוה בגופו של המעשה וחלות שמו, ולא הוּיָא אלא מעשה בעלמא, דהאב מייסר את בנו כדי ללמדו תורה, ומאי שייכי שליחות במעשה זה. נוהא דאיתא במכות (שם) דאב המכה את בנו ללמדו תורה והרגו אינו גולה משום דלא הוּיָא דומיא דחטיבת עצים דרשות, אין הכוונה דההכאה גופא חשיבי מעשה מצוה אלא דעל ידי ההכאה מקיים האב מצות לימוד בנו, והראיה דהרמב"ם כתב בהלכות רוצח (פרק ה הלכה ו): שליח בית דין שהכה את בעל הדין הנמנע מלבוא לבית דין והמיתו בשגגה פטור מן הגלות שנאמר לחטוב עצים, לדברי הרשות וכו', הרי פשיטא דהכאת השליח בית דין לא חשיבי מעשה מצוה גופא, רק דעל ידה מקיים השליח מצותו ולפיכך לא הוּיָא דומיא דחטיבת עצים דרשות. ועיין בספר "שיח יצחק" [רבי יצחק חיות] על מכות (שם) לענין חטיבת עצים דסוכה במקום שאין לו עצים דלרמב"ם פטור מגלות

ונראה לומר דבדין שלוחו של אדם כמותו פרשה שלישית נאמרה. דעיין קידושין (מא): שליחות מנלן, דתניא ושלח, מלמד שהוא עושה שליח, ושלחה, מלמד שהיא עושה שליח, עכ"ל, היינו דילפינן מקרא ד"ושלחה" שליחות האשה בקבלת גיטה. ולשליחות זו גדר מיוחד לה דליכא לאשה בעלות להוות גירושין דגירושין בבעל תלוי, ולפיכך אי אפשר לה לעשות שליח אחרות הגירושין. ועוד, ליכא לאשה מעשה גירושין ולפיכך אינה יכולה לעשות שליח על מעשה הגירושין. אלא דהבעל עושה מעשה הגירושין על ידי נתינת גט לידה ד"ונתן בידה" כתיב. ולפיכך לא מהני שליחות דכל התורה כולה בקבלת הגט, ובעינן ילפותא לחדש שליחות מיוחדת וגדר שליחות זו הוּיָא שליחות יד השליח כיד האשה דחשיבי כאילו נתן הבעל את גיטה לידה ממש. וכן שמעתי ממור"ר לדייק מלשון הרמב"ם בהלכות גירושין (פרק ה הלכה א): זה שנאמר בתורה ונתן בידה אין ענין הכתוב אלא שיגיע הגט לה, ואחד ידה או חיקה או חצרה או שלוחה **שעשת ידו** כידה הכל אחד הוא, עכ"ל. נומכמה דינים הנוהגים בשליחות האשה מוכח דשליחות האשה בקבלת גיטה שליחות מיוחדת הוּיָא. (א) עיין אבני מילואים סימן ל"ה סק"ב דבשליח לקבלה לא אמרינן שליח נעשה עד. והיינו טעמא

משום דבעינן עדות על נתינת הגט ליד האשה, ואין השליח מעיד על מעשה עצמו. (ב) עיין חידושי הרשב"א לגיטין (כג.) דלדעת ראשונים אע"ג דלא נפסל עבד לשליחות הבעל להולכת הגט מכל מקום לשליחות האשה לקבלת הגט פסול משום דאינו בתורת גיטין וקידושין. (ג) עיין בית יוסף אבן העזר (סימן קלח אות ג) אי בעינן עומדת בצד שלוחה כדין עומדת בצד חצירה. (ד) עיין בבית יוסף (שם אות כו) אי בעינן קבלת קנין לשליחות קבלת גט, ולא סגי במנוי על ידי אמירה כבשליחות דעלמא.]

אולם משמע דשליחות זו של יד השליח כיד המשלח לא מהני אלא בקבלת הגט בלבד. ולא ילפינן מינה למצוות היכא דבעינן מעשה בגופו, דדין מסויים הוא בגט דהתורה חדשה שליחות זו, הא בעלמא ליכא שליחות ידו כידו.

דהנה כתבו התוספות (בבא בתרא פב. ד"ה עד שתהא לקיחה והבאה באחד), בענין הבאת בכורים, דהיכא דהבעל שלח שליח להביא בכוריו לירושלים לא יוכל לקיים מצוות קריאת בכורים ולקרוא "הנה הבאתי". וצריך עיון, הרי להדיא בתוספתא (ביכורים פ"ב) דאדם מביא ביכוריו על ידי אחר, דשליח מהני בהבאת בכורים (כמו שכתב הרשב"ם בב"ב שם), ומאי שנא קריאה דלדעת התוס' לא יוכל הבעלים לקרוא "הנה הבאתי" אע"ג דלגבי הבאת הבכורים אמרינן שלוחו של אדם כמותו.

ונראה בהסבר דברי התוס' דתרי סוגי מצוות איכא: (א) מצוה דחובתה מעשה מצוה, ועשיית השליח חשיבי כעשיית המשלח, כגון הפרשת תרומה דחשיבי הפרשת השליח כהפרשת הבעלים, או מעשה ביעור החמץ על ידי שליח דחשיבי כאילו המשלח עשה מעשה ביעור (אליבא דרע"א עיין מש"כ לעיל); (ב) מצוה דחובתה מעשה שבגופו דהתורה הקפידה שיעשה המעשה על ידי גופו או ידו של המתחייב. דדוקא בחובת מעשה מצוה איכא תורת שליחות ליחס את מעשה השליח אליו למשלח כאילו המשלח עשה את המעשה. משא"כ היכא דבעינן מעשה שבגופו ליכא תורת שליחות.

ום"ל לתוס' דלגבי קריאת פרשת "הנה הבאתי" לא סגי בצירוף מעשה ההבאה אליו לבעלים על ידי תורת שליחות במצוות, אלא הקפידה תורה במעשה הבאה בגופו דבעינן הבאה בגופו של הבעלים כדי לקיים קריאת פרשת "הנה הבאתי", ולזה בעינן שליחות של ידו כידו על מעשה הגוף וזה לא נתחדש במצוות. ואע"ג דקיום הבאת ביכורים איכא, דמהני שליחות במעשה הבאה, מ"מ קיום מקרא ביכורים ליכא, דלקריאת הפרשה בעינן שליחות מיוחדת של יד השליח כיד הבעלים ושליחות כזו אינה נוהגת אלא בשליח האשה לקבלת הגט.

ובעין זה כתב הב"ח לענין נר חנוכה (או"ח סוף סימן תרעא) דאע"ג דאם הדליק אחר עבורו יצא ידי חובתו, מכל

מקום אין המדליק מברך כיון דההדלקה מוטלת על גוף האדם. ונראה כוונתו דשני קיומים נאמרו בהדלקת נר חנוכה, חלות מעשה הדלקה - וקיום זה אפשר על ידי שליח דהדלקת השליח מתייחסת אליו למשלח; ועוד, קיום מיוחד של גופו מדליק, וליכא כח שליחות להוות גופו מדליק דלזה בעינן שליחות של ידו כידו דלא מהני אלא בקבלת גט בלבד.

ולענין שליחות במצות שמירת אבידה נראה דהדבר תלוי בפלוגתת ראשונים. דעיין רמב"ן ב"מ (ל) דהמצוה היא ההשבה לבעלים, וכל שאר הפעולות הן מכשירי מצוה. ולשיטת הרמב"ן נראה דאם מוסר את האבידה לאחר לשומרה לא חשיב האחר שלוחו בחלות שליחות, דשמירת האבדה לא חשיבי מעשה מצוה על פי דין אלא התעסקות גופו בעלמא, וליכא תורת שליחות בהתעסקות גופו (ולדעת הרמב"ן מסתבר דלא בעינן שליחות על שמירת האבידה כיון דאינה אלא הכשר מצוה בעלמא), דדוקא מעשה ההשבה עצמה חשיבי מעשה מצוה על פי דין הנתפס בשליחות. והא דכתב הגרש"ז בשו"ע הרב (מציאה ופקדון ס"ב) דשומר אבדה מוסרה למי שנאמן אצלו לשומרה משום דבכל המצוות אמרינן שלוחו של אדם כמותו, נראה דהיינו דוקא אליבא דהר"ן (ב"מ שם) דשמירת האבדה אף היא מגופא של מצוות השבה מקרא ד"ואספתו על תוך ביתך" (דברים כב, ב), ואם כן איכא בה תורת מעשה מצוה על פי דין ונתפס בשליחות, ושמירת השליח מצורפת אל

המשלח כאילו המשלח עצמו שמר את האבידה מדין שלוחו של אדם כמותו כהפרשת תרומה המצורפת אל הבעלים.

ולפי זה נוכל לפרש ילפותא ד"ולקחתם" בלולב (עיין סוכה מא:). באופן אחר. דלולי ילפותא דקרא הוי אמינא דלקיחה הוי מעשה מצוה ככל מעשי המצוות ואית בה תורת שליחות לצרף את לקיחת השליח אל המשלח. וקמ"ל קרא ד"ולקחתם" שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד, דבעינן לקיחה על ידי גופו היינו "לקיחה בידו" וליכא שליחות של ידו במצוות.

ובן מצינו בסמיכה בקרבנות דלא מהני בה שליחות, עיין מנחות (צג:). תנו רבנן "ידו" ולא יד עבדו, "ידו" ולא יד שלוחו, "ידו" ולא יד אשתו. כל הני למה לי, צריכא, אי כתב רחמנא חד, הוה אמינא למעוטי עבד דלאו בר מצות, אבל שליח דבר מצוה הוא ושלוחו של אדם כמותו, אימא לסמוך, ואי אשמעינן הני תרתו, דלאו כגופיה דמיא, אבל אשתו דכגופיה דמיא אימא תיסמך, צריכא. ועיי"ש בתוס' ד"ה ידו ולא יד אשתו: מהא דכתיב בני ישראל למעוטי נשים מסמיכה לא נפקא אשתו דהוה אמינא תסמוך בקרבן בעלה דכיד בעלה דמיא, עכ"ל. הרי דלולי מיעוטא ד"ידו" הוה אמינא דבאשתו איכא שליחות מיוחדת דיד שליח כיד המשלח משום אשתו כגופו, וילפינן ממיעוטא דקרא דאף שליחות מיוחדת זו לא מהני במצות סמיכה. [ועיין ט"ז וברכי יוסף

הלכות חנוכה (סימן תרעא) לענין אשתו כגופו בהדלקת נר חנוכה.]

אולם משמע דאיכא שליחות ידו כידו במצוות. דעיין מנחת חינוך (מצוה ב) דהמוהל הוא שלוחו של האב, וכתב דיסוד דין שליחות במילה הוא משום דהמצוה היא על כל ישראל. וקשה, אמאי בעי ליה להאי טעמא, הרי שלוחו של אדם כמותו, ונעשה כמי שהאב עצמו מל את בנו, דמעשה המילה של המוהל מצורף אליו לאב המשלח. וכעין זה במנחת חינוך לגבי מצות ודוי (מצוה שסד) שכתב ביסוד הדין דיכול לעשות שליח שיתודה בשבילו ודוי דברים משום שכן כהן גדול מתודה על כל ישראל על שער המשתלח. ושוב קשה מאי בעי האי טעמא, תיפוק ליה משום שלוחו של אדם כמותו.

ובביאור הדברים נראה לומר דכל היכא דהתורה הקפידה על עשיית גופו ממש, ליכא שליחות, דלא נאמר דין שליחות אלא אתורת מעשה המצוה לייחס את המעשה למשלח, אך לא חשיבי יד השליח כידו של המשלח לצרף אל משלחו מעשה שבגופו. וס"ל למנ"ח דגדר חובת האב במילת בנו אינו מעשה מילה גרידא, אלא שתהא יד האב מל את בנו. ולפיכך הוקשה לו האיך מהני שליחות במילה דשליחות של ידו לא מצינו אלא באשה בקבלת גיטה. [ועיין דרכי משה יו"ד סימן רס"ד בשם האור זרוע דאם האב יודע למול אסור לו ליתן למוהל אחר. והרמ"א תמה עליו דמאי שנא מכל התורה

דשלוחו של אדם כמותו, עי"ש. ונראה דס"ל לאו"ז דחובת האב במילת בנו הויא מעשה שבגופו ולא מהני שליחות היכא דבעינן יד המשלח ממש. וכן היה קשה לו למנחת חינוך האיך מהני שליחות בודוי דברים דלא סגי במעשה ודוי אלא בעינן ודוי פה בתורת מעשה שבגופו. ומסקנת דבריו דבמילה מהני שליחות מיוחדת של יד השליח כיד האב משום דהמצוה היא על כל ישראל, וכן מהני שליחות באמירת ודוי שכן כהן גדול מתודה על שם כל ישראל. וצריך ביאור ביסוד הדין.

ונראה לומר דמקור שליחות במצוות שבגופו הוא שחיטת הפסח. דאיתא בקידושין (מא:): א"ר יהושע בן קרחה מנין ששלוחו של אדם כמותו, שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, וכי כל הקהל כולן שוחטין, והלא אינו שוחט אלא אחד, אלא מכאן, ששלוחו של אדם כמותו, עי"ש. ומהא דיליף רבי יהושע בן קרחה שליחות משחיטת הפסח מוכח דאיכא חובת בעלים בשחיטת הפסח כדכתיב "ושחטו אותו", ועל ידי שחיטת השליח חשיב כאילו שחטו הבעלים. [ועיין פני יהושע שם, ועיין שיעורי רב שמואל שם, דהעלה דאיכא פלוגתא בין הבבלי והירושלמי אי בעינן שחיטת בעלים בקרבן פסח]. ואם נשוה שליחות בשחיטת הפסח לשליחות בכל המצוות הרי דמקרא ד"ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" ילפינן דמעשה שחיטה של השליח מצורף לבעלים ונקרא על שמם

וקיימו בזה את חובתם במצות "ושחטו". אולם נראה לומר עוד בכוונת רבי יהושע בן קרחה דילפותא דפרשת שחיטת הפסח מחדשת דין שליחות בפני עצמה (ומה"ט לא סגי ליה בילפותא דהפרשת תרומה), דס"ל לריב"ק דבחובת הבעלים בשחיטת הפסח לא סגי במעשה שחיטה בחלות שמו אלא בעינן גופו שוחט, ולחובה זו מהני שחיטת השליח משום דיד השליח כיד הבעלים. דמצות שחיטת הפסח מחדשת חובה המוטלת על החבורה כולה, ושליחות הכתובה בפרשה זו - דהיינו שליחות ידו כידו - לא מהני במצוה שהיא חובת היחיד אלא דוקא במצוה דומיא דשחיטת הפסח דהוי חיובא דבני החבורה. וגדר שליחות זו הוא דנעשה השליח כאחד מבני החבורה ובכחאי גוונא אמרינן דמהני מעשה דגופו של השליח עבור עצמו ומשלחו כאחד. דשותפים בחיוב חשיבי עושים בגופם על ידי עשייתו של אחד מהשותפים. דאילו היה השוחט עצמו אחד מהמנוים על פסח זה פשיטא דמהני שליחות כדאיתא בגמרא (קידושין מב.): ודילמא שאני התם דאית ליה שותפות בגוייהו, עי"ש. אלא דחדשה תורה דאפילו שוחט שאינו מנוי על הפסח הוי שליח ומהני שחיטתו לבני החבורה. ומהאי שליחות ילפינן שליחות בכל מצוה המוטלת על החבורה, דחשיבי השליח כאחד מבני החבורה וכשותף בחיוב זה, ונעשה ידו כידם של שאר השותפים בעשיית המעשה.

וראיה לזה מהא דכתב הרמב"ם בספר המצוות (לא תעשה קטו): שהזהירנו משוחט שה הפסח על חמץ והוא אמרו ית' (משפטים כג, יח) לא תזבח על חמץ דם זבחי וכו' וענינו שבעת שחיטת הפסח וזה בין הערביים לא יהיה ברשותו חמץ לא אצל הזורק ולא אצל השוחט ולא אצל המקטיר ולא אצל אחד מבני החבורה וכל מי שהיה אצלו חמץ מהם בעת ההיא לוקה, עכ"ל. וכתב המנחת חינוך (מצוה פט): נראה דגם בעל החמץ חייב מלקות, וזה צריך עיון דהא אצל בעל החמץ הוי ליה לאו שאין בו מעשה, עכ"ל. ולדברינו ניחא שפיר דשליחות השוחט בפסח היא שליחות מיוחדת דיד השוחט כיד הבעלים, וחשיבי כשחיטת בני החבורה בידם ובגופם וכלאו שיש בו מעשה.

משא"כ במצוות שהן מוטלות על היחיד ואין בהן שותפות בעצם חובתן, לא נאמר בהן אלא שליחות של תרומה ליחס את מעשה השליח אליו למשלח. וכל היכא דבעינן יד המשלח ממש, כגון לקיחת לולב (דכתיב בה "לכם" ולא של שותפין, ואי אפשר שיהא השליח שותף במצות לקיחת לולב), נר חנוכה (לשיטת הב"ח), סמיכה בקרבנות, וכדומה, לא סגי בשליחות על עשיית המעשה.

ומעתה הדרינן לדין שליחות המלמד בתלמוד תורה דבן חבירו. והקשנו האיך נכלל מעשה הכאת הבן בחלות השליחות והרי ליכא תורת שליחות במעשה שבגופו. וי"ל דשליחות זו הויא שליחות מיוחדת של יד המלמד כיד האב ואף הכאה בכלל השליחות.

והיינו טעמא משום דהשליח עצמו בר חיובא הוא בתלמוד תורה של בן חבירו מדכתיב "ושננתם לבניך" לחייב כל חכם מישראל ללמד את בן חבירו. דכיון דתלמוד תורה דבנו מחייב את כל החכמים הוי כחובת שחיטת הפסח המוטלת על בני החבורה, וכחובת מילת בן חבירו המחייבת כל אחד ואחד, וכמצות ודוי המוטלת על כל קהל ישראל ומתקיימת על ידי כה"ג בשעה שמתודה על שעיר המשתלח. דכל מצוה המחייבת את האחרים ולא הויא חובת היחיד ניתנת לשליחות של יד השליח כיד המשלח. דנעשה השליח שותף בחיוב המוטל על הבעלים. וניחא שפיר הא דכתב הרמב"ם "ומכה אותן המלמד", והיינו בתורת שליח של יד האב.

והנה בשליחות במצוות בעלמא איכא חלות מינוי על יד אמירה. והיינו משום דלא בעינן שליחות דידו כידו על מעשה שבגופו רק צירוף מעשה המצוה אליו למשלח, ולהכי סגי במינוי בפה, דעל ידו עומד השליח במקום המשלח לפעול את המעשה עבורו. משא"כ בשליחות של יד השליח כיד המשלח לא סגי במינוי פה, אלא בעינן מעשה מינוי מסויים. ובשלמא בשליחות במצות האב למול את בנו, האב ממנה את המוהל על ידי מסירת הסכין (עיין ספר כורת הברית סימן רסא ס"ק נה), ובשליחותו של כהן גדול במצות ודוי על השעיר איכא מינוי גברא על ידי משיחה בשמן המשחה. ובשליחות על מצות שחיטת הפסח איכא מעשה מינוי מסויים לשוויה

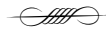
לשוחט שותף כאחד מבני החבורה בין לגבי מצות שחיטת הפסח ובין לגבי עבירת הלאו דלא תשחט היכא דאיכא כזית חמץ ברשות אחד מבני החבורה. דאי מצד הכשר הקרבן לא בעינן מנוי כלל דאפילו אם שחט שלא מדעת בעלים הקרבן כשר דכמוכח מרש"י פסחים (עא: ד"ה תאמר בפסח שאין לו קצבה), עי"ש. ולענין מינוי שליח האשה לקבלת גיטה, עיין מש"כ לעיל (עמוד 22 סוף ד"ה ונראה) על פי הבית יוסף. אולם הכא בשליחותיה דמלמד התינוקות על מצות האב ללמד את בנו - דהויא שליחות של "ידו כידו" - יש לעיין האיך ממנה האב את המלמד לשליחות זו.

ונראה דשתי תשובות לדבר. (א) דכתב הרמב"ם דהאב "מוליך" את בנו אצל מלמד התינוקות, ונראה ד"הולכה" זו אינה היכי תמצא ומעשה בעלמא, אלא חלות דין הויא, ויסוד דין הולכת התינוק הוי מעשה מסירת הבן מהאב למלמד, דעל ידי מסירה זו נעשה המלמד לידו של האב, וחשיב כאילו האב מלמד את בנו בעצמו על פי דין. (ב) בשליחות המלמד נאמר דין מסויים של תשלומי שכר, דתשלומי שכר חשיבי מינוי המלמד לשליחות מיוחדת דידו כידו, ואם לא פרע האב נאו בני העיר עבורן את תשלום השכר, לא נעשה המלמד לידו של האב ולא חלה השליחות המיוחדת על מעשה שבגוף.

מסקנת הדברים היא דמינוי האב את המלמד לשליחות פועל שלשה

דינים: א) שליחות על קיום המצוה, היינו על מצות ידיעת התורה; ב) שליחות על מעשה הלימוד, דחשיבי כאילו לימד האב את בנו; ג) שליחות על מעשה

הגוף לצורך לימוד הבן אשליחות זו כוללת הכאת התינוק, דחשיבי יד המלמד כידו של האב.

פרק ב הלכה ב ומכה אותן המלמד להטיל עליהן אימה. כתב הרמב"ם להלן (פרק ד הלכה ה): אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש לפני התלמידים ולא לשחוק בפניהם ולא לאכול ולשתות עמהם כדי שתהא אימתו עליהן וילמדו ממנו במהרה, עכ"ל. הרי דהתם בפרק ד' לגבי רב ותלמידיו נקט לשון "כדי שתהא אימתו עליהן". משא"כ הכא לגבי מלמד תינוקות נקט לשון "להטיל עליהן אימה", ויש לבאר חילוק הלשון בין הכא להתם.

עליו עול על צוארו, עכ"ל. מבואר דעיקר חיוב המלמד הוא להכניס לתינוק כמה שיותר תורה כדי לקיים מצות ידיעת התורה, והיינו אפילו בעל כרחו של התינוק "כשור שנותנין עליו עול על צוארו". ולפי זה ניחא לשון הרמב"ם הכא דחייב המלמד "להטיל עליהם אימה" והכוונה היא בעל כרחם של התינוקות. דעל ידי הטלת אימה עליהם מרבים התינוקות בקליטת ידיעת התורה ולא יבטלו מלימודם כלל.

ונראה לפרש כוונת הרמב"ם להלן: "כדי שתהא אימתו עליהן", שהתלמידים יקבלו מרצונם את מרות רבם עליהם להתייחס אליו באימה, כדי שילמדו ממנו במהרה. דהרמב"ם קבע כלל דאם יקבלו התלמידים את רבם עליהם באימה יקבלו ממנו תורתו. דיחס התלמידים לרבם קובע אם ילמדו ממנו במהרה.

ונראה עוד דבחייב המלמד בידיעת התורה איכא דין מסויים של שינון, דהיינו חזרה על מה שלמדו התינוקות, והוא חובת המלמד להשיגח על התינוקות בשינון הלימוד. וסמך לזה מהא דאיתא בשמות רבה (כי תשא מז, ה): "התקינו חכמים שיהיו משנין יושבין בבוקר ובערב". ויש לעיין אמאי קראו רבנן למלמד התינוקות בשם "משנין". ונראה לומר דשינון - היינו חזרה - הוי מעיקר חובת המלמד כדי לקיים מצות ידיעת התורה. ואף השינון הוא בכלל מה שכתב רש"י, "האכילהו והשקהו תורה בעל כרחו כשור". וראיה לזה מדין ריש דוכנא דאיתא בבבא בתרא (שם): ואי איכא ארבעין מוקמינן ריש דוכנא, וכתב רש"י ריש דוכנא, שומע עם התינוקות

משא"כ במלמדי תינוקות איתא בבבא בתרא (כא): אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת עד שית לא תקביל, מכאן ואילך קביל ואספי ליה כתורא. ופירש רש"י אספי ליה, האכילהו והשקהו תורה בעל כרחו כשור שנותנין